

Nieuwe wegen

22
23

Hippische Monitor

HAS green
academy

INHOUD

Voorwoord	3
Trends en ontwikkelingen Toekomst voor de hippische sector	5
Retail Hippische retail in transformatie: meegaan of achterblijven?	8
Facts & figures Hoe ziet hippisch ondernemen er over 10 tot 15 jaar uit?	10
Welzijn Binnenshuis orde op zaken stellen	13
Ondernemerschap Paardenhouderij toont herstel	16
Politiek Tijd voor actie of tijd om aan te passen?	19
Colofon	20

Ga voor duurzaam!

Klimaatverandering, nieuwe technologieën en andere grote transitie. De wereld verandert razendsnel en radicaal. Maar waar gaan we heen? We leven in een samenleving waarin welvaart, gezondheid en een steeds hogere levensstandaard voor de mensheid worden nagestreefd. Maar wat als dat voor een slechts een deel van de samenleving nog werkelijkheid is? Waar zijn we dan als samenleving naar op weg?

Mieke Theunissen | Trendpanel Paard

Het gevoel dat we ook in onze paardensector iets moeten, leeft. De invloed van de publieke opinie over de paardensector neemt toe. De verschillen tussen de stromingen binnen onze paardensector lijken te groeien. En de druk op de beschikbare ruimte voor activiteiten met paarden neemt toe. Is dit de paardensector die wij door willen geven aan de toekomstige generaties? Welke ontwikkelingen kunnen wij nu in gang te zetten om bij te dragen aan een goede toekomst van onze sector?

Duurzaam

Veel vragen en het one-size-fits-all-antwoord is: *Ga voor duurzaam!* Duurzame ontwikkeling is een ontwikkeling die tegemoetkomt aan de levensbehoeften van de huidige generatie, zonder die van de toekomstige generaties tekort te doen. Het gaat hierbij om economische, sociale en leefomgevingsbehoeften. Voorbeelden zijn een schoon milieu, biodiversiteit in de natuur, een hoogopgeleide en gezonde bevolking, goed werkende sociale netwerken en

maatschappelijk vertrouwen. Dat gunnen wij onze paardensector toch ook?

In het afgelopen Trendpanel Paard jaar stond het thema duurzaamheid centraal. Want het is vrij eenvoudig om op te schrijven dat Duurzaam het antwoord is op alles, maar wat dat van ons vraagt ligt veel ingewikkelder. Ruud Veltenaar, één van 's werelds meest invloedrijke toekomstdenkers geeft de sector mee: "Lever een bijdrage aan het creëren van een wereld waarnaar we allemaal verlangen." Een antwoord op hoe die werelden eruit kunnen komen te zien, komt van de FNRS die een scenario-onderzoek liet uitvoeren. Vier scenario's (Op het paard – Met het paard – Naast het paard – Zonder het paard) zijn het resultaat vanuit de belangrijkste trends: 1) de sociale acceptatie van de hippische sector, 2) de beschikbaarheid van (fysieke) ruimte voor hippisch ondernemen.

Nieuwe wegen bewandelen

Het veranderen naar een wereld die we

verlangen begint bij onszelf. Het vraagt aan onszelf om nieuwe wegen te gaan bewandelen. In plaats van het streven naar onafhankelijkheid en daarmee individualisme, juist op zoek te gaan naar een vorm van samenwerking en wederzijdse afhankelijkheid. Wees een voorbeeld op het terrein waarin jij het beter gaat doen, maar verwacht niet van een ander hetzelfde. Waardeer juist de andere weg die een collega inslaat, omdat het jullie samen meer nieuwe kennis en mogelijkheden tot ontwikkelen brengt.

Deze Hippische Monitor staat weer vol met informatie over trends en ontwikkelingen in onze paardensector. Een niet-uitputtend overzicht van belangrijke ontwikkelingen staan beschreven in het eerste artikel. Nadere verdieping wordt er gegeven in de daaropvolgende artikelen op het vlak van de hippische retail, onze social license en hippische kengetallen. Op naar de toekomst in een veranderde wereld met jouw eigen nieuwe wegen.

Toekomst voor de hippische sector

De wereld waarin wij leven verandert continu. Dat is geen nieuws. Maar wat de laatste jaren wel verandert, is de snelheid van deze veranderingen. Daarom is het belangrijk om als ondernemer zicht te hebben op de belangrijkste ontwikkelingen. Deze ontwikkelingen nopen soms tot het bewandelen van nieuwe wegen, zodat je bedrijf klaar is voor de dag van morgen. Moet dan alles anders? Nee, maar een beeld hebben van wat de toekomst brengt, kan je helpen om beslagen ten ijs te komen.

De FNRS heeft in 2023 het rapport "De teugels in handen; hippisch ondernemen in 2035" uitgebracht waarin zij de belangrijkste trends en ontwikkelingen schetsen die impact hebben op hippische ondernemers. De geschetste trends bestrijken een breed spectrum en lopen van personeelsproblematiek tot internationale handelsconflicten en van verduurzaming tot toenemende vergrijzing. Uit de totale verzameling trends zijn er twee gedestilleerd die aan de basis van vier mogelijke toekomstscenario's voor de hippische sector staan. De eerste trend gaat in op de sociale acceptatie van de hippische sector. De tweede trend gaat over de (fysieke) ruimte die beschikbaar is voor hippische ondernemers.

Fysieke ruimte om te ondernemen

Nederland kent een grote ruimtelijke uitdaging: woningbouw, landbouw, natuur, bedrijvigheid, recreatie, zonnepanelen en windmolens hebben allemaal ruimte nodig. Daarom staan de bodem, het water en de biodiversiteit van ons land onder druk. De bescherming van de natuur wordt een steeds belangrijker topic in het maatschappelijk en politiek debat. Landelijke en lokale overheid staan hier voor de opgave om een balans te vinden die op lange termijn houdbaar blijkt. Daarnaast speelt het actuele en controversiële stikstofdebat hierin ook een rol. Maar wat betekenen deze ruimtelijke opgaven voor de ruimte die hippische ondernemers hebben om te ondernemen? Blijft er voldoende ruimte beschikbaar, of komt de ruimte onder druk en zal de sector moeten krimpen?

Maatschappelijke ruimte om te ondernemen

De manier waarop mensen naar dieren kijken, verandert. Paarden hebben niet meer de rol van lastdier, maar spelen een belangrijke rol in onze hobby's en ontspanning. Daarmee verandert ook de manier waarop met een paard wordt omgegaan, wat ze eten en welke zorg ze krijgen. Het recht en het welzijn van het paard krijgt meer prioriteit. Deze veranderde kijk leidt ook tot vragen over de manier waarop

paarden ingezet worden. Verandert de rol van paarden zodanig, dat we niet meer op ze rijden maar dat ze een andere functie gaan vervullen? Belangengroeperingen blijven de publieke opinie beïnvloeden door het commercieel uitbaten van dieren ter discussie te stellen. Slaagt de hippische sector erin om het publiek ervan te overtuigen dat er veel aandacht voor dierenwelzijn en verantwoord omgaan met paarden is. Of verliest paardrijden haar positie als 'sociaal geaccepteerde' sport? Of grijpt de overheid in met strengere wet- en regelgeving?

Legitiem, geloofwaardig en te vertrouwen?

Om sociaal acceptabel te blijven moet de paardensport aan drie randvoorwaarden voldoen. De maatschappij moet de hippische sector (en daaraan gelieerde activiteiten) legitiem, geloofwaardig en te vertrouwen vinden. De legitimiteit gaat over het bestaansrecht van de hippische sector. Is paardenhouderij nog gerechtvaardigd binnen de maatschappij? En wordt voldaan aan de formele en informele normen vanuit de maatschappij? Of de maatschappij vindt dat de hippische sector te vertrouwen is, wordt beïnvloed door de mate waarin de hippische sector gehoor geeft aan de mening van de samenleving en hierop reageert. Geloofwaardigheid, ten slotte, wordt bepaald door de mate waarin de hippische sector zich houdt aan wet- en regelgeving, normen, regelementen en beleid en hier niet van afwijkt.

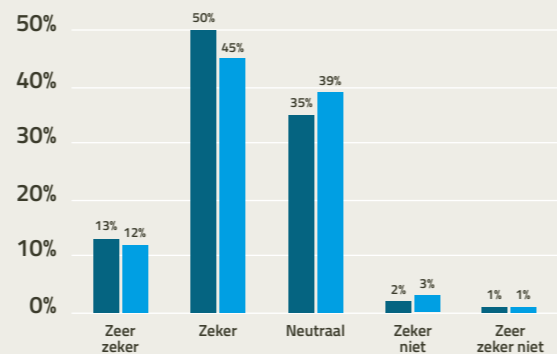
Hijdra (2023) deed in haar Masterscriptie onderzoek naar de social license van paardensport in Nederland. Hierbij heeft zij op verschillende manieren onderzocht wat de stand van zaken is ten aanzien van de drie randvoorwaarden: legitimiteit, geloofwaardigheid en te vertrouwen zijn. In lijn met de in 2019 en 2022 publieke opinieonderzoeken blijkt dat de meerderheid neutraal staat ten opzichte van de legitimiteit van de hippische sector. Daarbij worden de meeste vraagtekens gezet bij de manier waarop de hippische sector omgaat met de inzet van het paard. En of de sector de welzijnsnormen voldoende waarborgt.

Vertrouwen terugwinnen

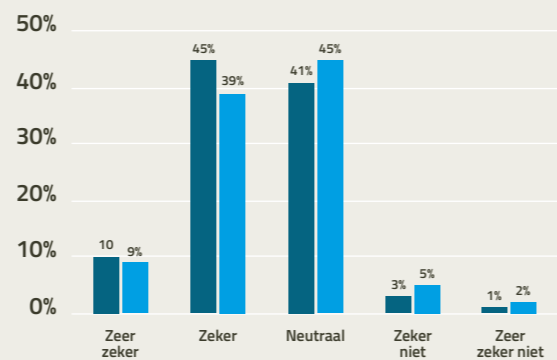
De manier waarop de hippische sector omgaat met de inzet van het paard is meermaals onderzocht. Een van de bekendste Nederlandse onderzoekers op het gebied van het welzijn van paarden, is Kathalijne Visser. Zij is lector Human-animal interactions bij Aeres Hogeschool. Haar meest recente onderzoeksprogramma richt zich op het welzijn van coachings- en therapiepaarden. Een andere bekende Nederlandse onderzoeker op het gebied van belasting en belastbaarheid van paarden, is Carolien Munsters. En de resultaten van hun onderzoeken laten zien dat het zelfs voor deskundigen moeilijk is om een goede inschatting te maken van de juiste belasting voor een paard. Onderzoek van Siegers en anderen liet zien dat jonge, Friese hengsten in het verrichtingsonderzoek baat hadden bij een minder intensief trainingsprogramma. Hun fitheid nam toe door minder en afwisselender te trainen. Wat mag hier nu uit geconcludeerd worden: paardenwelzijn kan toenemen door gebruik te maken van moderne technieken. Paardenwelzijn is maatwerk. En hippische organisaties staan open voor nieuwe inzichten. Dat is mooi, want de respondenten uit Hijdra's onderzoek sturen aan op verandering om aan te sluiten bij de behoeftes van de samenleving.

Social media speelt een belangrijke rol bij het aanwakkeren van het gebrek aan vertrouwen in de hippische sector. Regelmatig worden er gedecontextualiseerde beelden gepubliceerd, waarop 'misstanden' te zien zouden zijn. Daarnaast worden incidenten en schandalen breed uitgemeten op social media. Hierdoor ontstaat er een beeld van een onverantwoordelijke en onethische sector, zonder dat dat onderbouwd wordt met feiten. Daardoor ontstaat er steeds meer desinformatie. En die desinformatie leidt tot een gepolariseerd maatschappelijk debat. Om te laten zien dat de hippische te vertrouwen is, is er behoefte aan een maatschappelijk debat en aan consensus binnen de sector.

> Vindt u dat er draagvlak in de Nederlandse samenleving is voor het houden van paarden voor mensen

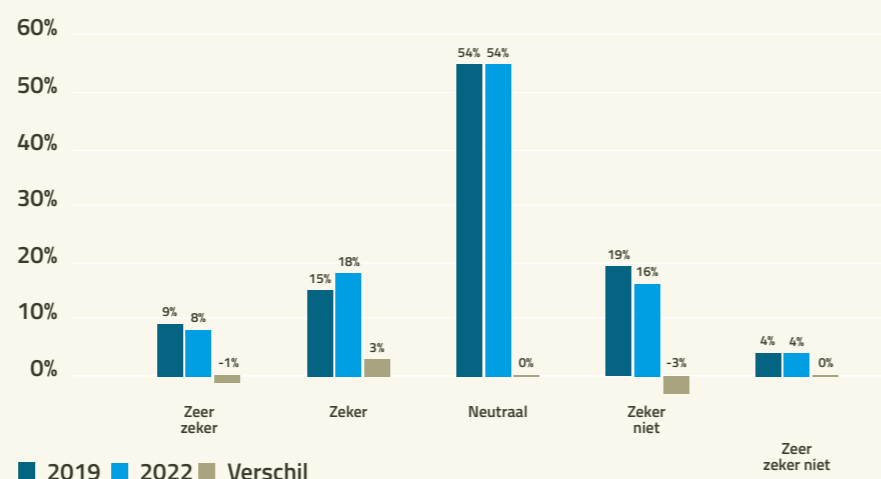
> Vindt u dat er draagvlak in de Nederlandse samenleving is voor de paardensport in Nederland

■ 2019 ■ 2022

De hippische sector kan nog altijd rekenen op groot draagvlak voor het houden van paarden en paardensport onder de Nederlandse bevolking. Bron: Publieke opinie-onderzoek 2019, 2022

> Moeten we streven naar een samenleving waarin zo min mogelijk paarden worden gebruikt door de mens dieren voor recreatie, sport en vermaak?

De groep Nederlanders die neutraal staan ten opzichte van het gebruiken van paarden voor recreatie, sport en vermaak is even groot gebleven, maar het aantal Nederlanders dat vindt dat we moeten streven naar een samenleving waarin zo min mogelijk paarden worden gebruikt voor recreatie, sport en vermaak is gegroeid ten koste van de voorstanders van het gebruik van paarden. Bron: Publieke opinie-onderzoek 2019, 2022

Vier toekomstscenario's

Hoe ziet hippisch ondernemen er over 10 tot 15 jaar uit? En hoe speel je als ondernemer in op alle onzekerheden? Daar kunnen toekomstscenario's bij helpen. Toekomstscenario's zijn geen voorspellingen, geen wens- of droombeelden van de toekomst. Het zijn 'voorstellingen' van de toekomst. Mogelijke werelden waarin we ons over 10-15 jaar kunnen bevinden. In elk van de toekomstbeelden schetst de FNRS uitdagingen en thema's die in de toekomst kunnen spelen én waarop je je als ondernemer dus moet voorbereiden. Toekomstscenario's geven stof tot nadenken!

Uit de combinatie van de trends "fysieke ruimte om te ondernemen" en "maatschappelijke ruimte om te ondernemen" heeft de FNRS vier scenario's afgeleid. Hieronder een samenvatting van de vier toekomstbeelden voor 2035.

1. Op het paard

De hippische sector heeft de fysieke ruimte behouden om te ondernemen. Kosten zijn op alle fronten gestegen. Voor de hippisch ondernemer is het houden en fokken van paarden duurder geworden. Paardrijden is niet voor iedereen betaalbaar. Er is veel oog voor preventie en wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat de connectie tussen mens en paard het paard goed doet. De sector is transparant. Dit maakt dat, ondanks de stijgende kosten, paardrijden een populaire, geaccepteerde sport is die we in ere houden. Nederlandse paarden zijn van hoge kwaliteit en worden over de hele wereld verkocht. We rijden nog steeds op het paard.

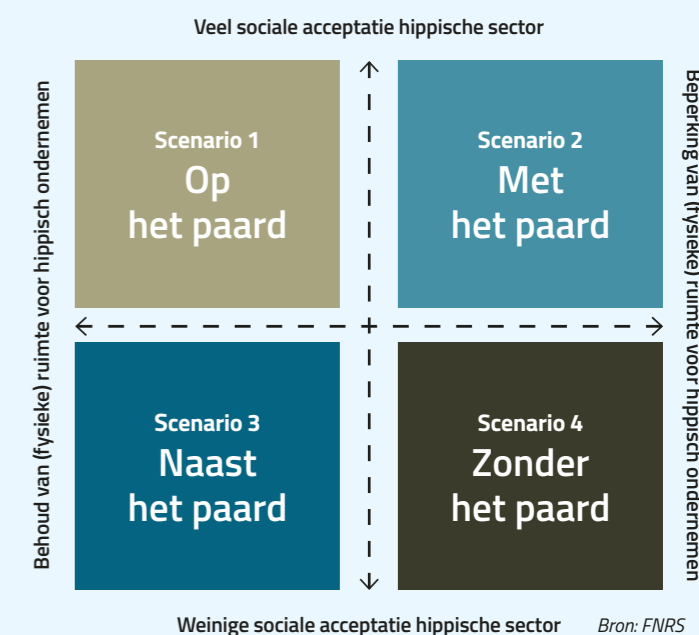
2. Met het paard

De fysieke ruimte voor ondernemers is beperkt. Het aantal paarden in Nederland neemt af. Hippisch ondernemers pakken met hun paarden een rol op het vlak van landschapsbeheer en natuurbehoud. Daarnaast is de hippische sector proactief op het vlak van dierenwelzijn. Deze factoren leiden samen tot acceptatie van de sector in de samenleving. Wetenschappelijk is bewezen dat de omgang met dieren tot ontspanning leidt bij mensen. Steeds meer mensen zoeken het contact met dieren, en dus ook met paarden. Ondernemers die de ruimte op multifunctionele manier inrichten met het paard zijn succesvol.

3. Naast het paard

Hippisch ondernemers hebben hun fysieke ruimte behouden. Naast wereldwijde aandacht voor duurzaamheid, circulariteit en het milieu staat ook dierenwelzijn volop in de schijnwerpers. Schandalen op het vlak van dierenwelzijn hebben ertoe geleid dat de hippische sector onder vuur ligt en minder populair is. De sector zit in een neerwaartse spiraal, topsport en opfokken is omstreden en ons Nederlandse paard is geen exportproduct meer. De beschikbaarheid van geschikte en betaalbare paarden is laag. Uitzondering vormen de professionele hippische ondernemers. Zij die op het vlak van duurzaamheid en dierenwelzijn

> Op, met, naast, of zonder het paard?

voorlopigen, verdienmodellen naast het paard ontwikkelen, zich verbinden met de directe omgeving en investeren in technologie houden hun bestaansrecht.

4. Zonder paard

Voor hippisch ondernemers is de regeldruk groot. De ruimte die ze jarenlang hadden vanuit Europa is beperkt. Het vrijgekomen land wordt ingezet voor woningen en natuur, om de leefbaarheid te vergroten. De sector heeft samengewerkt in hun lobby naar Europa, maar tot hun spijt is naast de beperking in ruimte ook aan (commerciële) belasting van paarden een einde gekomen. De 'social license to operate' is verdwenen. Mensen zoeken graag de natuur op. De hippische en agrarische sector werken innovatief samen met behulp van subsidies om innovatieve verdienmodellen te ontwikkelen, zonder het paard.

Welk van de vier scenario's het dichtst bij de waarheid ligt, weten we over een aantal jaren. En welke het ook wordt, innovatie, samenwerken en bewustzijn, zijn nodig om als ondernemer klaar te zijn voor de toekomst!

Hippische retail in transformatie: meegaan of achterblijven?

Als hippische retailer moet je je blijven ontwikkelen binnen de markt. Onderscheidend vermogen wordt steeds belangrijker, vooral nu de druk van grote spelers toeneemt. Maar hoe doe je dat? Ga je inzetten op kennis en persoonlijke binding om de consument naar je fysieke winkel te trekken of is het juist belangrijk om te digitaliseren en alle energie in een webshop te steken? Ook een passend assortiment voor de doelgroep is belangrijk, maar met huidige trends zoals paardenwelzijn, duurzaamheid en veranderende consumentbehoefte is het moeilijk om het juiste assortiment te voeren. Helemaal in combinatie met de prijsstijgingen van afgelopen tijd.

Om uit te zoeken hoe hippische retailers kunnen inspelen op de huidige trends heeft HAS green academy onderzoek uitgevoerd. Hippische consumenten zijn middels een digitale enquête bevraagd over: welke keuzes zij maken in welke aankoop ze waar doen, welk belang zij hechten aan duurzaamheid en hoe zij tegen de retail aankijken. Dit is nader geanalyseerd door diepte-interviews. Daarnaast zijn retailers, merken en groothandels geïnterviewd over hoe zij nu omgaan met de trends en ontwikkelingen. Deze inzichten hebben geleid tot vier aanbevelingen voor hippische retailers.

De waarde van goed advies en klantvriendelijkheid

Kennis en persoonlijke binding zijn de belangrijkste factoren voor een succesvol

Aanbevelingen voor retailers

- 1 Inzetten op kennis en persoonlijke binding
- 2 Digitalisering
- 3 Balans tussen duurzaamheid en prijs
- 4 Passend assortiment

hippisch retailbedrijf. Uit onderzoek blijkt dat consumenten veel waarde hechten aan goed en eerlijk advies, waarbij de kennis van het personeel een belangrijke rol speelt. Maar liefst 34% van de respondenten gaf aan dat ze graag meer kennis over de producten zouden zien bij het personeel in ruitersportzaken. Wanneer een winkel over goede service en klantvriendelijkheid beschikt zijn consumenten loyaler. Als retailer is het dus een must om medewerkers op te leiden zodat ze genoeg productkennis hebben en om servicegerichtheid hoog in het vaandel te hebben staan.

Consumenten kiezen vaak voor een retailer in de buurt van hun woonplaats, maar afstand wordt minder belangrijk wanneer een winkel inzet op het creëren van een 'ervaring' of wanneer het om een specialist gaat. Zorg dus dat klanten hun tijd in jouw winkel niet snel meer vergeten. Trek deze lijn door in je online communicatie. Geef een eigen draai aan productfoto's en posts op sociale media. Hiermee wordt herkenbaarheid gecreëerd bij de consument. Wanneer klanten jouw foto zien, moeten zij direct een link leggen met de winkel op basis van uitstraling.

De kracht van webshops en data

Consumenten bestellen steeds meer online en bedrijven met een klantvriendelijke webshop groeien. Als retailer is het dus belangrijk om

een goed werkende en up-to-date webshop te hebben en daarbij online actief te zijn. 65% van de respondenten vindt het belangrijk dat een winkel ook een webshop heeft. Gebruik de webshop ook als etalage van de winkel en besteed aandacht aan sociale media. Hiermee kan je webshop een duidelijke meerwaarde voor je fysieke winkel hebben.

Ook data worden steeds belangrijker. Grote spelers sturen op data en marges. Onderhandelen over inkooprijzen is voor veel traditionele retailers lastig, maar sturen op data is een relatief gemakkelijke stap. Gebruik harde verkoopcijfers om beslissingen te nemen in plaats van alleen op gevoel af te gaan. Het gat tussen handelen uit emotie/gevoel en uitsluitend sturen op data is groot, voor veel traditionele retailers kan een mix tussen beide al voor verbetering zorgen. Retailers die sturen op data verzamelen waardevolle informatie voor zichzelf, maar ook voor merken en groothandels. Hierdoor kan met deze partijen een betere samenwerking ontstaan.

Duurzaamheid en prijs: een wankel evenwicht

Duurzaamheid is in de afgelopen jaren steeds belangrijker geworden. Toch zijn hippische consumenten niet tot beperkt bereid om extra te betalen voor duurzaam geproduceerde goederen. Zo gaf de meerderheid van de

respondenten (52%) aan niet meer dan 10% extra te willen betalen voor een duurzaam product. 40% van de respondenten gaf zelfs aan helemaal niets meer te willen betalen voor een duurzaam product. Consumenten tonen echter wél interesse in duurzaam geproduceerde producten voor toekomstige aankopen, maar daarbij leggen ze de verantwoording om informatie te verstrekken bij de retailers zelf. Dus wanneer je als retailer kiest voor duurzaamheidsmaatregelen en/of duurzame producten is storytelling van groot belang. Als retailer moet je transparant zijn en de consument op eigen initiatief op de hoogte brengen van het verhaal achter de producten, de productie en duurzaamheidsmaatregelen.

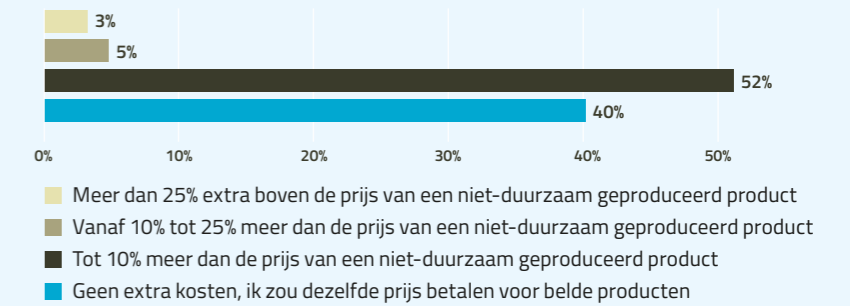
Een strategisch assortiment voor succes

Hippische retailers spelen in op de individuele behoeften van consumenten door een passend assortiment samen te stellen. Hierbij wordt gezocht naar een balans tussen het voorkomen van keuzestress enerzijds, maar anderzijds ook vernieuwing en innovatie te bieden. Daarnaast is een positieve winkelervaring belangrijk. Dit leidt tot een hogere klanttevredenheid en verkoop. Zorg voor een logisch ingerichte winkel en een basisvoorraad van populaire producten. Iets wat niet op voorraad is, kan ook niet verkocht worden.

Focus op de kwaliteit als retailer

Door de prijsvechtersmarkt die zich de afgelopen jaren heeft ontwikkeld is een tunnelvisie op prijs ontstaan. Toch is de prijs van producten niet alles wat telt, vooral niet in een fysieke winkel. Het versterken van eigen kwaliteiten en het opbouwen van klantloyaliteit is zeker zo belangrijk. Bouw 'Unique Selling Points' uit en onderscheid je van de concurrentie op basis van meer dan alleen prijs. Inspiratie opdoen bij concurrenten is oké, maar het is belangrijk om hierbij een eigen visie te volgen en deze door het gehele bedrijf uit te dragen. Retailers zouden op hun eigen marges moeten letten en daarmee minder gefocust moeten zijn op de prijzen van de concurrenten. Differentiatie op andere aspecten dan prijs kan bereikt worden door bijvoorbeeld een uniek assortiment, uitstekende klantenservice en een aangename winkelervaring.

➤ Betalingsbereidheid voor duurzaamheid

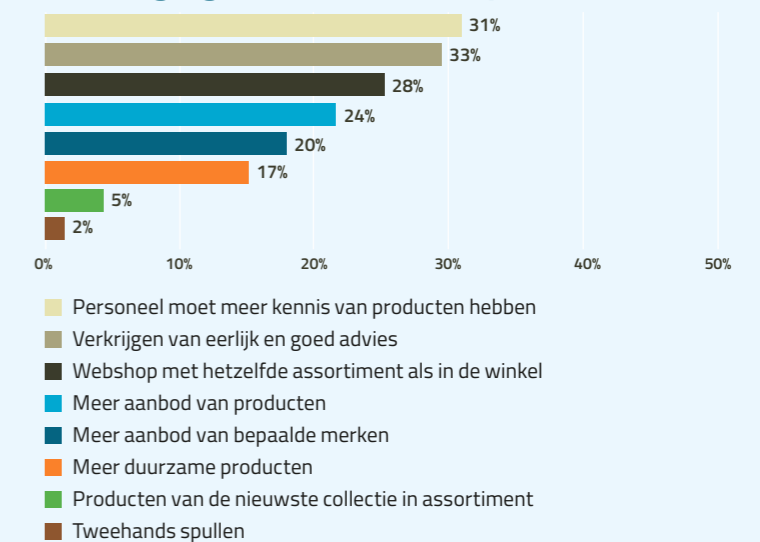
De consumenten zijn gevraagd hoeveel extra geld ze bereid waren uit te geven aan een duurzaam product. De meerderheid geeft aan dat ze tot 10% meer dan de prijs van een niet-duurzaam geproduceerd product willen uitgeven (52%). Gevolgd door niet bereid zijn om extra kosten te willen betalen (40%).

➤ Hoe kan de hippische sector het best verduurzamen?

De meerderheid van de consumenten (36%) kiest voor een product dat lang meegaat. Daarnaast is het kopen van tweedehands producten populair onder de consumenten en zijn ze nog niet bezig met producten die gemaakt zijn van een duurzaam materiaal (7%).

➤ Toevoegingen aan de ruitersportwinkel

Bij de vraag wat de consument toegevoegd zou willen zien aan een fysieke ruitersportzaak gaven ze aan dat het personeel meer kennis moet hebben van de producten die ze verkopen (34%). Daarnaast was het verkrijgen van eerlijk en goed advies in de winkel (33%) en een aansluitende webshop met daarin hetzelfde assortiment als in de winkel (28%) belangrijk.

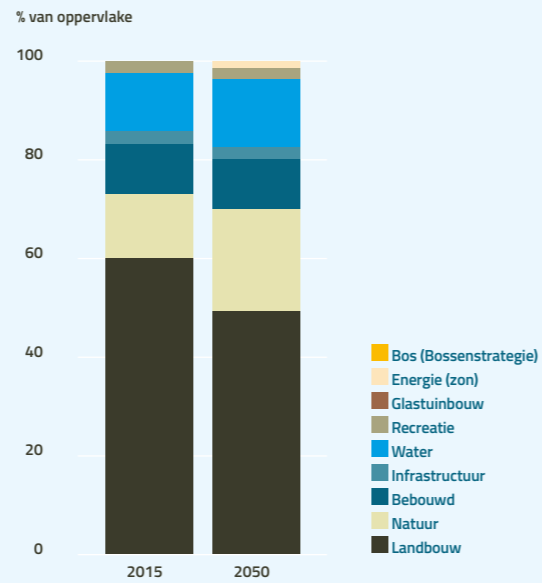
Hoe ziet hippisch ondernemen er over 10 tot 15 jaar uit?

> Gebieden met internationale afspraken voor water en natuur

Bron: Planbureau voor de Leefomgeving

> Prognose ruimtegebruik Nederland

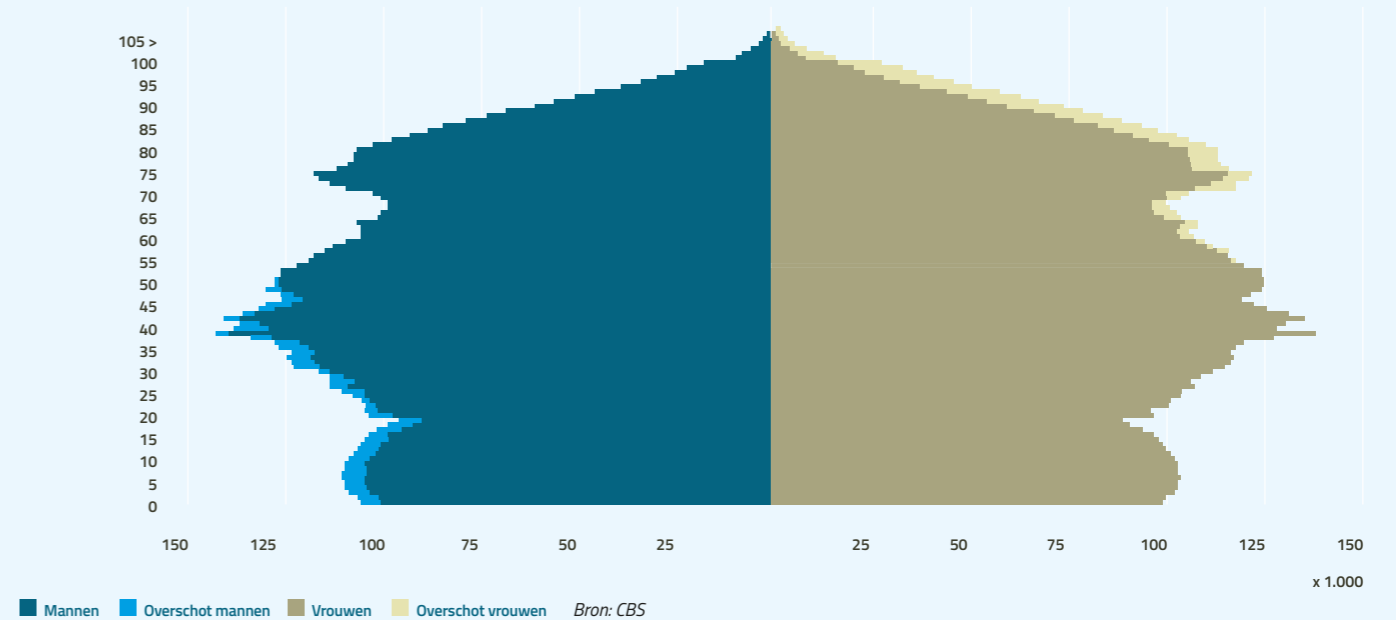

Bron: Planbureau voor de Leefomgeving

Ondernemers in de hippische sector hebben rekening te houden met bedrijfsmatige, maatschappelijke, maar ook technologische trends. De FNRS heeft met een brede groep ondernemers en betrokkenen vier scenario's geschetst over hoe hippisch ondernemen er over 10 tot 15 jaar uitziet. Deze scenario's zijn gebaseerd op de combinatie van enerzijds de ontwikkelingen op het gebied van de sociale acceptatie van de hippische sector en anderzijds de fysieke ruimte die beschikbaar blijft voor de hippische sector. In artikel 1 is al ingegaan op de sociale acceptatie van de hippische sector. In deze spread worden de verwachtingen rondom de fysieke ruimte geschetst.

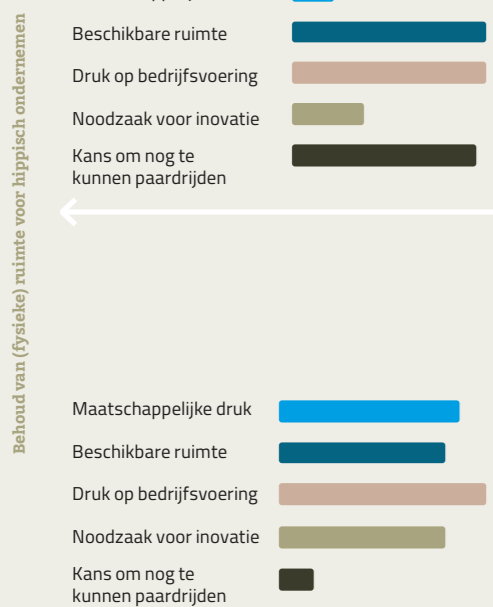
> Prognose demografische veranderingen in 2040

Totaal: 19348000 inwoners

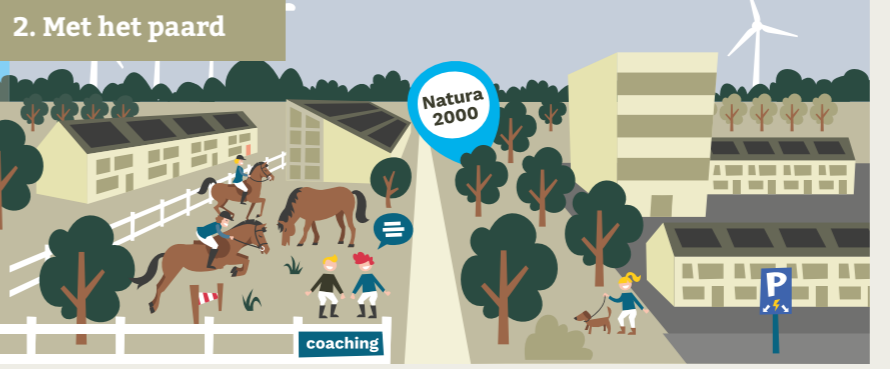

Bron: CBS

Vier toekomstscenario's

↑ Veel sociale acceptatie hippische sector

↓ Beperking van (fysieke) ruimte voor hippisch ondernemen

↓ Weinig sociale acceptatie hippische sector

Bron: FNRS

Binnenshuis orde op zaken stellen

Met Social License to Operate (SLO) wordt verwezen naar een ongeschreven toestemming van de maatschappij voor het bestaansrecht van een sector, onderneming of project. Als die ongeschreven toestemming onder druk komt te staan, verliest de sector haar bestaansrecht. SLO vraagt van de sector om de maatschappij serieus te nemen en transparant te zijn. Alleen dan voldoet de hippische sector aan de drie voorwaarden: legitimiteit, goedkeuring en vertrouwen.

De publieke belangstelling voor het gebruik van paarden in de sport is de afgelopen jaren gegroeid. Deze interesse maakt deel uit van een veel bredere maatschappelijke discussie over wat een 'redelijk' menselijk gebruik van dieren is. Iemands antwoord hierop hangt onvermijdelijk af van iemands ethische benadering. Er zijn grofweg twee mogelijkheden: elk gebruik van dieren door mensen ethisch niet toegestaan, en dus ook geen paardensport. In onze samenleving hanteert de meerderheid echter een utilitaire benadering: menselijk gebruik van dieren is toegestaan op voorwaarde dat de voordelen opwegen tegen de nadelen.

Kwaliteit van paard-mens relatie is fundamenteel

Paardenwelzijn gaat over hoe het paard zijn eigen omgeving ervaart en hoe dat invloed heeft op zijn mentale en fysieke gezondheid. In het verleden waren benaderingen van welzijn altijd gericht op het minimaliseren van negatieve ervaringen zoals pijn of angst, maar tegenwoordig is er voldoende wetenschappelijke onderbouwing dat paarden ook positieve ervaringen nodig hebben om een goed welzijn te hebben (het Vijf Domeinen Model van David Mellor).

Voor de zorg en welzijn is het paard afhankelijk van de mens. De kwaliteit van de paard-mens relatie wordt daarom beschouwd als fundamenteel voor het behoud van de SLO voor de paardensport. Het is belangrijk daarbij te beseffen dat over het algemeen het publiek geen onderscheid maakt tussen verschillende disciplines of gebruik van paarden. De focus van het publiek ligt op het paard zelf en hoe het wordt ingezet in de sport.

Voorzorgsbeginsel noodzakelijk

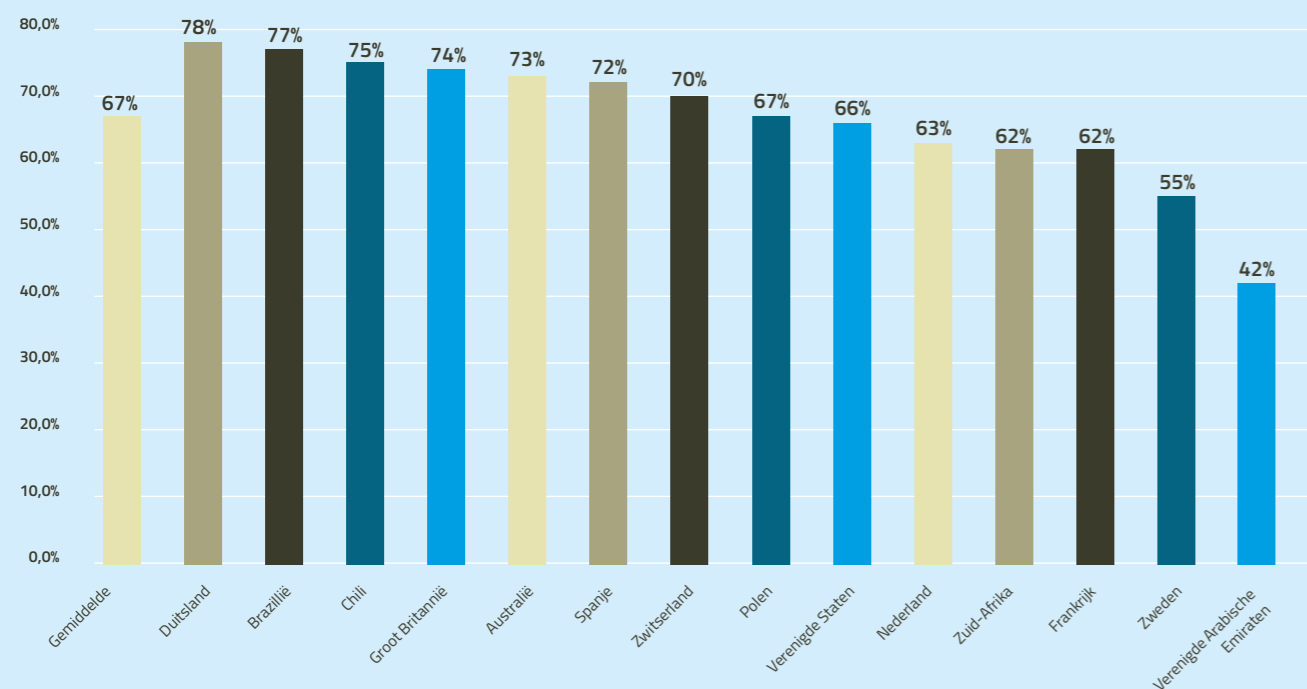
Beslissingen over het management, de trainingen, wedstrijdschema's en alles wat komt kijken bij paardensport zijn complex en vaak gebaseerd op tradities en persoonlijke ervaringen in plaats van op bestaande en nieuwe wetenschappelijk inzichten. Daarnaast spelen

er meerdere belangen een rol waarvan het resultaat niet altijd in het voordeel van het paard uitpakt.

De kennis over paardenwelzijn groeit exponentieel maar er valt nog veel te onderzoeken. De realiteit is ook dat goed wetenschappelijk onderzoek naar alle varianten in het management en gebruik van paarden, een grote investering vraagt. Daar waar het wetenschappelijk bewijs ontbreekt of elkaar tegensprekt moet het voorzorgsbeginsel worden toegepast willen we onze verantwoordelijkheid nemen en de Social License voor de paardensport behouden. Dit wil zeggen dat totdat vaststaat dat een bepaalde manier van omgang, trainen, huisvesting geen welzijnsaantasting voor het paard betekent dat het paard het voordeel van de twijfel krijgt.

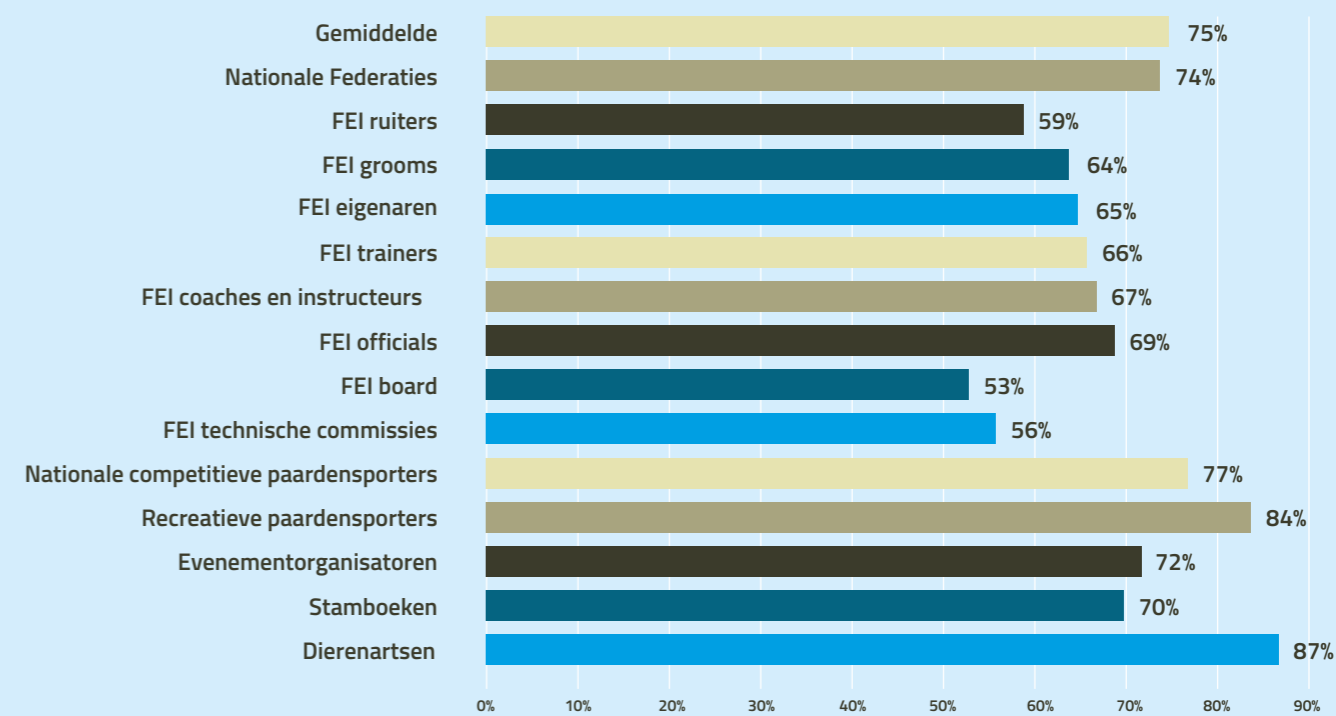

› Beleven paarden zelf plezier aan paardensport?

Figuur 1. Per land percentage respondent uit het bredere publiek dat niet overtuigd was dat paarden zelf plezier beleven aan paardensport.

› Wie maakt zich zorgen over paardenwelzijn in de paardensport?

Figuur 2. Percentage respondenten onderverdeeld naar categorie stakeholder dat zich zegt zorgen te maken over het paardenwelzijn in de paardensport.

SLO door 3 brillen

De rol van de in 2022 door de FEI aangestelde Equine Ethics and Wellbeing Commission was om onafhankelijk advies te geven aan de FEI-board met betrekking tot ethiek en welzijn in de paardensport. Om meer inzicht te krijgen in de meningen van de hippische gemeenschap en het bredere publiek zijn twee grootschalige enquêtes uitgevoerd. De eerste enquête was gericht aan de hippische gemeenschap waar in totaal bijna 28.000 mensen hebben gereageerd. De tweede enquête is uitgezet bij het publiek (publieksenquête) waarbij is gekozen om dit via een bureau uit te zetten bij 14 landen. Per land hebben 1000 respondenten de enquête ingevuld.

« Daar waar het wetenschappelijk bewijs ontbreekt of elkaar tegensprekt moet het voorzorgsbeginsel worden toegepast willen we onze verantwoordelijkheid nemen en de Social License voor de paardensport behouden »

Uit de analyse bleek dat er niet twee maar drie groepen onderscheiden konden worden: het bredere publiek en binnen de hippische gemeenschap de respondenten die FEI gerelateerd waren en de overige paardensport en recreatieve beoefenaars. Kortom, er zijn 3 verschillende lenzen die van invloed zijn op de SLO.

Uit de publieksenquête bleek dat de meerderheid (67%) niet geloofde dat paarden plezier beleven aan paardensport. Er waren interessante verschillen tussen landen, bijvoorbeeld Chili en Duitsland waarbij dit percentage zelfs boven de 75% lag, terwijl in landen als de Verenigde Arabische Emiraten en Zweden juist een stuk lag dan gemiddeld (zie figuur 1). Bij de hippische gemeenschap lag dit percentage gemiddeld op 50%.

Uit het onderzoek binnen de hippische gemeenschap kwam naar voren dat van de hippische stakeholders 75% zich zorgen maakt over het welzijn van sportpaarden. Net als bij de publieksenquête waren er verschillen, maar deze keer was het tussen verschillende stakeholders in de paardensport. Degenen die zich de meeste zorgen leken te maken, beschreven zichzelf als recreatieruiters, nationale competitie paardensporters en dierenartsen.

Zorgen over welzijn of zorgen voor welzijn

Bij doorvragen naar over welke onderwerpen men zorgen had, kon geanalyseerd worden dat er zorgen waren over zes overkoepelende thema's (zie tabel 1). De nationale en recreatieve paardensporters, evenementenorganisaties, stamboeken en dierenartsen maakten zich significant meer zorgen over thema's 1 t/m 5, terwijl de internationale sporters, eigenaren, grooms, trainers, officials zich juist significant meer zorgen maakten over thema 6.

« Om de social license te behouden, is het niet genoeg om het 'leken' publiek te voorzien van positieve verhalen over de paardenhouderij en paardensport. Het is juist nu de tijd om als hippische gemeenschap te laten zien dat je ook eigen verantwoordelijkheid neemt »

Verder bleek dat 78% van de hippische stakeholders in de paardensport van mening was dat het nodig was om het welzijnsniveau te verbeteren. Binnen de hippische gemeenschap is dus ook een voortdurende behoefte om het welzijn te verbeteren en dus is duidelijk dat deze groep bereid is te accepteren dat enkele positieve veranderingen nodig zijn. Om de social license te behouden is het daarbij niet logisch om de oogkleppen op te houden en alleen het 'leken' publiek te voorzien van positieve verhalen over de paardenhouderij en paardensport. Het is juist nu de tijd om transparant te zijn naar de gehele hippische gemeenschap en te laten zien waar verantwoordelijkheid genomen wordt.

Voor meer informatie over het werk van de FEI Equine Ethics and Wellbeing Commission en meer resultaten van de onderzoeken zie: <https://equinewellbeing.fei.org/>.

› Thema's

1	Trainingsmethoden, rijtechnieken, hyperflexie, gebruik van hulp- en trainingsmiddelen
2	(Herkennen van) fysieke en emotionele stress
3	Verantwoordelijkheid, handhaving en kennis
4	De overige 23 uur
5	Prestatie boven welzijn, paard wordt gezien als een nummer, machine of ding
6	Niet fit voor competitie, maskeren van gezondheidsproblemen

Tabel 1. Hoofdthema's waar bijna 28.000 paardenliefhebbers wereldwijd zich zorgen over maken met betrekking tot paardenwelzijn. Thema 1 werd het meeste genoemd, daarna thema 2 etc.

Paardenhouderij toont herstel

2022, het eerste jaar wat grotendeels vrij was van de coronamaatregelen. De ontwikkeling van de economie kreeg echter te maken met nieuwe pijnpunten, zoals de oorlog in Oekraïne, de energiecrisis en de hoge inflatie. Ondanks dat groeide de Nederlandse economie in 2022 met 4,5 procent, omdat huishoudens meer zijn gaan besteden. Maar hebben ruitersportcentra en pensionstallen ook geprofiteerd van deze stijgende lijn in de Nederlandse economie? ABAB Accountants & Adviseurs geeft samen met HAS green academy antwoord op deze vraag.

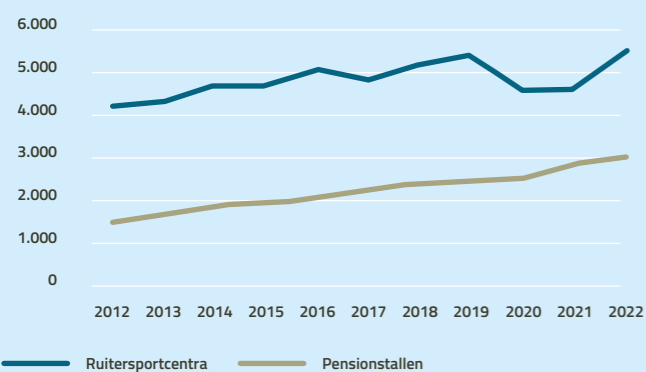

Omzet kleurt groen

De omzet bij ruitersportcentra en pensionstallen is gestegen ten opzichte van 2021. Bij de ruitersportcentra was in de twee voorgaande jaren nog een aanzienlijke omzetsdaling te zien. Deze daling lijkt inmiddels hersteld. Dit komt voornamelijk door de stijgende omzet van de lesactiviteiten. Hierbij is te zien dat er meer lessen worden afgenomen, de prijzen zijn gestegen en er weer aanvullende activiteiten zoals ponykampen worden georganiseerd. Daarentegen is te zien dat de horecaopbrengsten nog

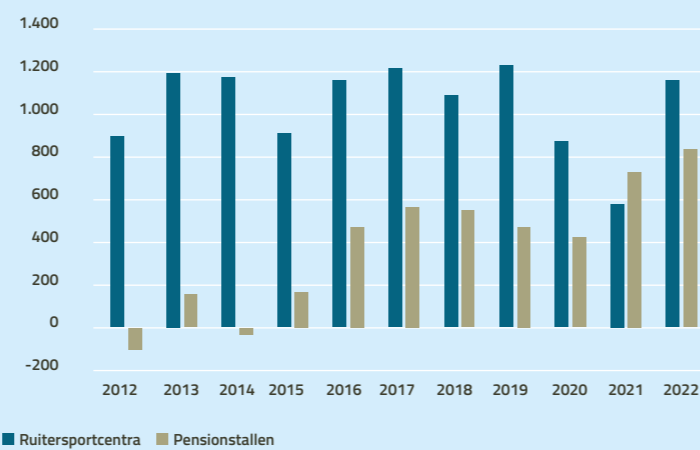
niet hersteld zijn naar het niveau van voor de coronaperiode. Hier liggen nog kansen voor verdere omzetsstijging, waarbij wel meegenomen moet worden dat de kosten voor inkoop fors gestegen zijn. In tegenstelling tot de ruitersportcentra hebben de pensionstallen tijdens de coronajaren wel hun omzetsstijging weten te behouden. In 2022 steeg de omzet zelfs met 8%. Ondernemers hebben tijdig geanticipeerd op de verwachte kostenstijgingen en hun prijzen verhoogd. Het tij lijkt hierin

> Marge per stallingsplaats

De brutomarge voor zowel ruitersportcentra als pensionstallen is in 2022 het hoogst sinds de start van de metingen.
Bron: ABAB.

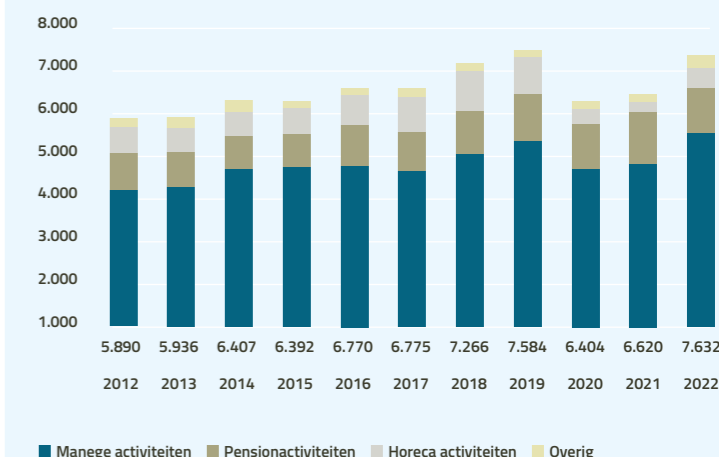
> Winst per stallingsplaats

Het resultaat is bij zowel ruitersportcentra als pensionstallen gestegen ten opzichte van 2021. Waar het resultaat bij de pensionstallen een nieuw record bereikte, ligt dit bij de ruitersportcentra nog onder het niveau van 2019.
Bron: ABAB.

Ruitersportcentra

> Omzet per stallingsplaats

De omzet per stallingsplaats komt in 2022 uit op de hoogste gerealiseerde omzet sinds het monitoren van de kengetallen. Dit is toe te schrijven aan de stijging in omzet van lesactiviteiten en overige activiteiten (bijv. ponykampen).
Bron: ABAB.

gekeerd, want in het verleden waren ondernemers nog voorzichtig met het doorvoeren van prijsstijgingen aan de klant, omdat ze bang waren dat de klant dit niet kon of wilde betalen. Ondernemers krijgen het besef dat prijsverhogingen noodzakelijk zijn om aan de verwachtingen van de klant te blijven voldoen.

Bedrijfsresultaat

De verwachte kostenstijgingen bij pensionstallen zijn terug te zien in de daadwerkelijke cijfers van 2022. De directe kosten zijn gestegen en met name de kosten voor krachtvoer zijn flink toegenomen, vanwege een tekort aan grondstoffen en de gestegen energielasten. Daarnaast is er een lichte stijging te zien van de overige bedrijfskosten zoals loon- en energiekosten. Toch behaalden de pensionstallen een winststijging van 109 euro per stallingsplaats ten opzichte van 2021. Met een winst van 835 euro per stallingsplaats is dit het hoogste resultaat sinds het monitoren van de kengetallen.

Daarentegen lukte het de ruitersportcentra niet om de hoogste winst te behalen. In verhouding tot 2019, het jaar voor corona, blijft de winst per stallingsplaats nog 96 euro achter. De oorzaak hiervan wordt met name gezocht in de hogere loon- en energiekosten. De tegemoetkoming in de loonkosten van de overheid drukte de bedrijfskosten in 2020 en 2021 nog aanzienlijk, maar deze tegemoetkoming is per 1 april 2022 beëindigd. Daarbij stegen de loonkosten in 2022 nog verder vanwege de inflatie.

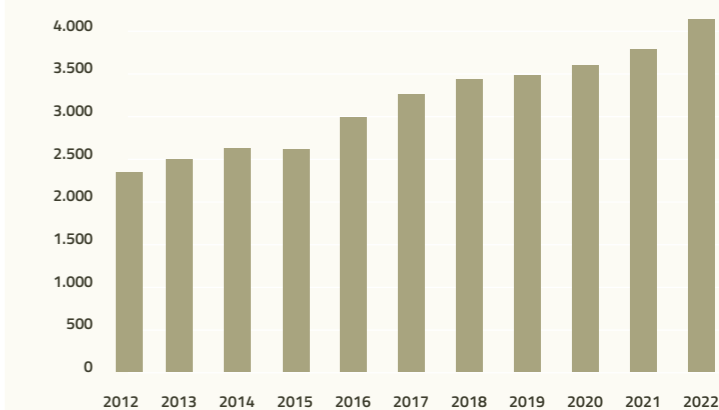
Volgende uitdaging

Kortom, de paardenhouderij behaalde mooie resultaten in 2022. Aan de kostenkant staan veel ondernemers nog voor de nodige investeringen om te blijven voldoen aan de paardenwelzijnseisen. Daarnaast zijn er nog meer uitdagingen die vanuit de politieke hoek worden opgelegd, zoals vergunningen, de beschikbare ruimte en de stikstofproblematiek. Het combineren van verschillende verdienmodellen kan hier uitkomst bieden. Dit kan bijvoorbeeld door natuurbeheer te implementeren, recreatie-activiteiten aan te bieden of educatie een plek te geven op het bedrijf.

Meegaan met de tijd is noodzakelijk voor de continuïteit van de sector. Een paardenbedrijf moet interessant blijven voor overdracht naar een volgende generatie en een gezond financieel rendement is hiervoor een basisvoorwaarde!

Pensionstallen

> Omzet per stallingsplaats

Bij de pensionstallen werd ook een recordomzet gehaald. Veel stallen hebben geanticipeerd op de kostenstijgingen.
Bron: ABAB.

Ruitersportcentra

> Directe kosten per stallingsplaats

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Voer	545	580	574	691	684	744	789
Strooisel	279	370	464	368	330	397	356
Mestafzet	38	43	43	46	66	70	74
Diergezondheid	172	217	244	305	252	281	281
Overig	632	674	717	690	430	517	584

Bron: ABAB Accountants en Adviseurs

> Overige kosten

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Kosten	3.940	3.672	4.124	4.230	3.765	4.039	4.390
Rente	341	311	373	365	329	307	225
Kosten excl. rente	3.599	3.361	3.751	3.865	3.436	3.732	4.165

Bron: ABAB Accountants en Adviseurs

> Uitsplitsing overige kosten

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Personeel	1.707	1.441	1.528	1.725	1.668	1.808	2.066
Afschrijving	469	558	643	548	509	588	555
Huisvesting	426	484	446	474	391	399	552
Huren pacht en lease	77	62	73	106	79	55	40
Inventaris	235	228	280	272	251	216	315
Algemene kosten	685	589	781	740	538	666	637

Bron: ABAB Accountants en Adviseurs

Alle genoemde bedragen zijn in euro per stallingsplaats per jaar.

Pensionstallen

> Directe kosten per stallingsplaats

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Voer	225	355	381	291	464	328	420
Strooisel	230	245	264	256	282	331	326
Mestafzet	21	23	25	18	26	21	31
Diergezondheid	103	99	101	63	134	137	145
Overig	274	208	243	211	161	138	145

Bron: ABAB Accountants en Adviseurs

> Overige kosten

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Kosten	1.641	1.745	1.840	1.954	2.083	2.122	2.204
Rente	189	156	129	184	189	192	199
Kosten excl. rente	1.452	1.589	1.711	1.770	1.894	1.930	2.005

Bron: ABAB Accountants en Adviseurs

> Uitsplitsing overige kosten

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Personeel	64	71	128	106	148	144	165
Afschrijving	329	399	404	635	674	651	623
Huisvesting	342	339	361	290	371	351	373
Huren pacht en lease	113	119	117	93	106	96	92
Inventaris	232	241	345	249	242	251	288
Algemene kosten	372	419	356	397	353	437	464

Bron: ABAB Accountants en Adviseurs

Tijd voor actie of tijd om aan te passen?

Als paardeneigenaar, verzorger of ruiter probeer je het altijd zo goed mogelijk te doen voor jouw paard. Het belang van het welzijn van het paard is inmiddels verankerd in de hippische sector. Maar wat bedoelen we nu precies met welzijn? En wanneer spreken we van goed welzijn?

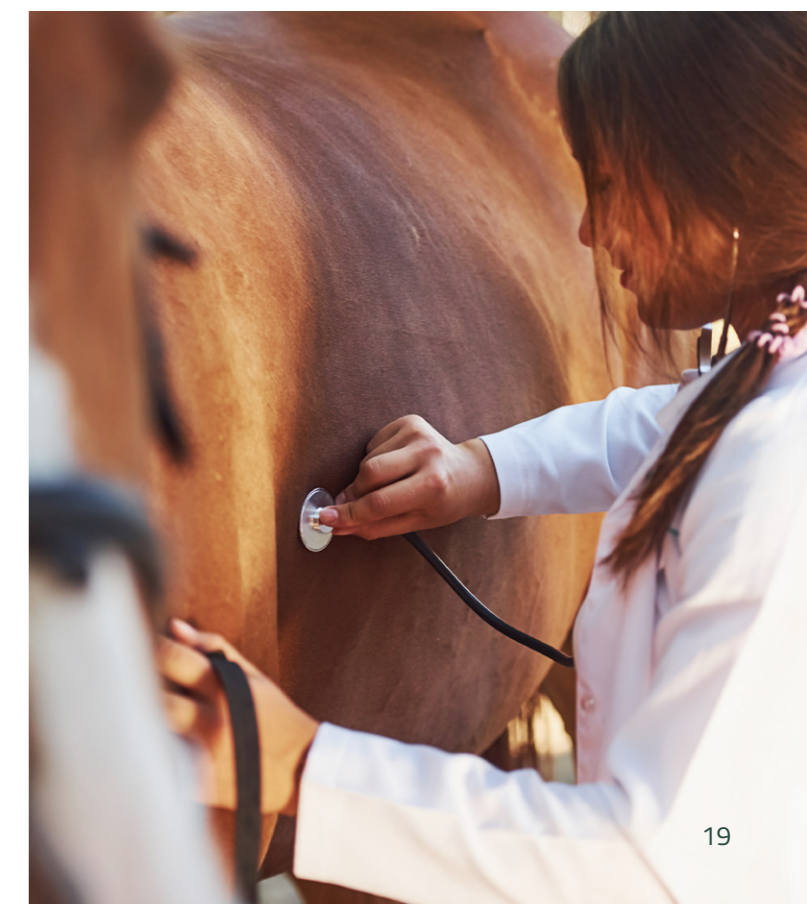
De faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht definieert welzijn als: "een individu verkeert in een staat van welzijn wanneer het in staat is zich actief aan zijn levensomstandigheden aan te passen en daarmee een toestand kan bereiken die het als positief ervaart." Deze definitie wijkt af van de basisdefinities van welzijn die gestoeld zijn op de 5 vrijheden van Brambell. In al die definities ligt de nadruk op het voorkomen van problemen. Zo moet een paard vrij zijn van bijvoorbeeld pijn, honger, dorst en thermale ongemakken. En dat dat natuurlijk buiten kijf staat, spreekt voor zich, maar volgens de meest recente definitie volstaat dit niet om van welzijn te kunnen spreken. Deze voegt toe dat een paard de toestand die het bereikt als positief moet ervaren.

Deze definitie betekent ook dat het nagenoeg onmogelijk is om uitspraken te doen over het welzijn van paarden op basis van een momentopname. Het is namelijk onvermijdelijk dat een paard in zijn leven uitdagende situaties tegenkomt. Deze uitdagende situaties zullen bij het paard acute stress teweegbrengen, dat staat vast. Maar dat is op zichzelf geen probleem. Zolang het paard de mogelijkheid heeft om zichzelf aan te passen aan de situatie en de situatie uiteindelijk als positief ervaart, is het welzijn van het paard niet in het gedrang. Die welzijn is wel in het gedrang als het paard niet de mogelijkheid heeft om zich aan te passen.

Het aanpassingsvermogen van het paard speelt dus een belangrijke rol bij zijn welzijn. Dit aanpassingsvermogen wordt beïnvloed door de belasting van zowel interne (paard eigen) als externe factoren. Maar belangrijker nog, de grens van het aanpassingsvermogen is dynamisch. En dat is waar wij een belangrijke rol spelen. Wij kunnen het paard helpen om zijn belastbaarheid te vergroten. Door het paard te belasten, neemt zijn belastbaarheid toe. En kan het zich beter aanpassen aan de arbeid die we van hem vragen. Een fit paard is namelijk een paard dat in staat is om de gevraagde arbeid te leveren.

Onderzoek toont aan dat het voor ruiters lastig is om in te schatten hoe zwaar we het paard precies belasten. Zo hebben sommige ruiters het gevoel dat ze het paard hard hebben laten werken door een lijntje te wijken in arbeidsdrif, terwijl uit hartslagmetingen blijkt dat het paard nauwelijks belast is. Het omgekeerde komt natuurlijk ook voor. Zo bleken een aantal Friese hengsten in het verrichtingsonderzoek overtraint te zijn.

Moraal van het verhaal: maak gebruik van data om een objectief beeld te krijgen van wat je aan arbeid van je paard vraagt. En bedenk dat het jouw taak is om het paard in staat te stellen zich aan te passen aan zijn omgeving.

Hippische Kengetallen Monitor

Sinds 2010 monitort ABAB een vaste groep hippische ondernemers: ruitersportcentra-, pensioneeraren of een combinatie daarvan. Door de jaarlijkse gegevens op stallingsplaatsniveau te vergelijken zijn herkenbare en duidelijke kengetallen naar

voren gekomen. De gegevens bieden inzicht in sectorbrede, bedrijfsmatige trends en ontwikkelingen. Voor de individuele hippische ondernemer bieden deze kengetallen de mogelijkheid kansen te signaleren voor de eigen bedrijfsvoering.

De Hippische Monitor is ontstaan uit een samenwerking tussen Stichting HIP, HAS green academy en partners uit het Trendpanel. Het Trendpanel Paard vertegenwoordigt de hippische sector van primaire ondernemer tot toeleverancier, van brancheorganisatie en sportbond tot ruitersportretailer. Het Trendpanel signaleert trends en ontwikkelingen binnen de hippische sector (van consumentenwensen tot ondernemerskwaliteiten, van kengetallen tot retailtrends) en fungeert als klankbord voor de diverse onderzoeken die jaarlijks in de Hippische Monitor worden gebundeld.

Samenstelling Trendpanel Paard 2022-2023

ABAB
Aeres groep
Agradi
Bieman de Haas
Boertjes Makelaardij
De Hippische Ondernemer
De Zeeuwse verzekering
Faculteit Diergeneeskunde Utrecht
Federatie Paardrijden Gehandicapten (FPG)
FNHB
FNRS
HAS green academy
JRS
Jumping Amsterdam
KNHS
KWPN
Limburg Paardensport
LTO Nederland
PAVO Paardenvoeders
PPHO
Rabobank
Sectorraad Paarden
Stichting HIP
Van Hall Larenstein
Voermeesters
Walkro

Onderzoeken gebundeld in deze uitgave van de Hippische Monitor

- Onderzoek Publieke Opinie 2022, Trendpanel paard
- Onderzoek Publieke Opinie 2019, Trendpanel Paard
- FNRS (2023) De teugels in handen: Hippisch Ondernemen in 2035. Ermelo.
- HAS Green Academy (2023) Hippische retail in transitie: meegaan of achterblijven? Bachelor onderzoek.
- Kim Hijdra (2023) Winst- of verliespunten: De social license van de paardensport in Nederland. Masterscriptie Vrije Universiteit Amsterdam.
- FEI (2022) Equine ethics & wellbeing commission report.
- ABAB (2023) Branchemonitor paardenhouderij.
- CBS (2023) Leefstijlopbouw in 2040.
- PBL (2021) Grote opgaven in een beperkte ruimte: ruimtelijke keuzes voor een toekomstbestendige leefomgeving. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

Overname van de artikelen is alleen toegestaan na toestemming van de redactie. Hoewel aan de samenstelling van de inhoud de meeste zorg is besteed, kan de redactie geen aansprakelijkheid aanvaarden voor mogelijke onjuistheden of onvolledigheden.

Informatie & vragen

R.Timmers@has.nl

Redactie

Rian Timmers
Fleur Castelijns
Kathalijne Visser-Riedstra
Mieke Theunissen

Met bijzondere dank aan de studenten van de HAS green academy die een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan het tot stand komen van de Hippische Monitor 2023: Karlijn van Roy, Cezanne Hekkert, Daniek van Gerrevink, Monica van Ham

Ontwerp en vormgeving

Creative Compound

Fotografie

Shutterstock
Adobe Stock
Vecteezy

Deze uitgave is geproduceerd door HAS green academy en mede tot stand gekomen door bijdragen van:

